قورئان و پەرەسەندن

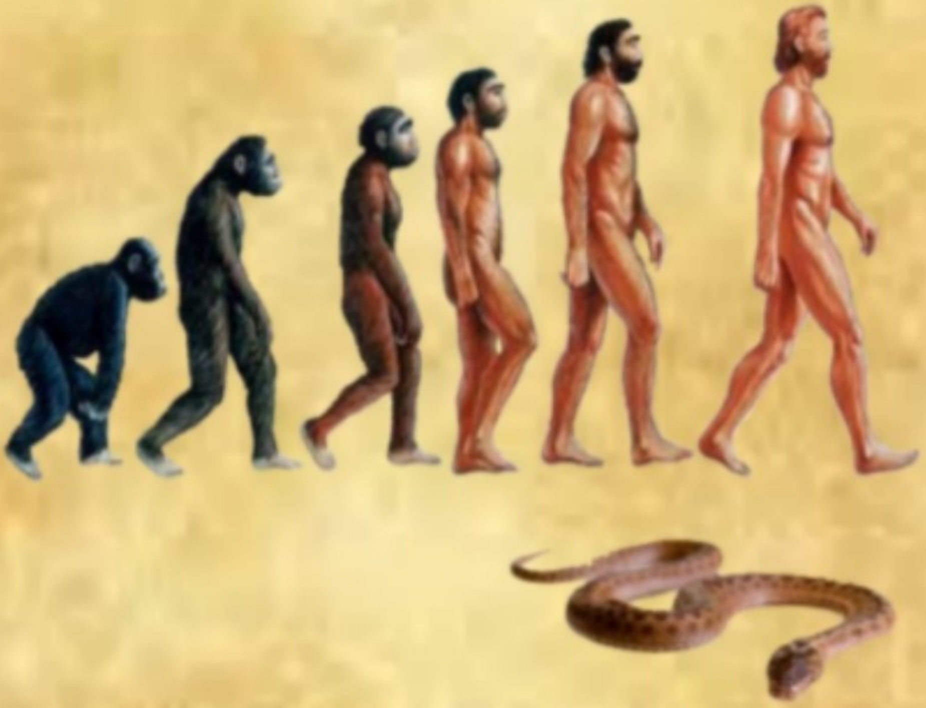

بەرهەڤکرن

مزگین زرار

٢٠٢٠ زایینی   ١٤٤١ کوچی   ٢٧٢٠ کوردی

قورئان و پەرەسەندن

مزگین زرار

٢٠٢٠

دیاریێ

بۆ گیانێ برایێ خوشتڤی هۆشەنگ

ل ڕۆژا ٢٠٢٠/٣/١٨ من نەخشەیێ نڤیسینا ڤێ پەرتووکێ ددانا، دا ل ڕۆژا دویڤ دا دەست ب نڤیسینێ بکەم، لێ ل سحارا سپێدێ، ئێك ژ نەخوشترین دەنگوباسێن ژیانێ گەهشتە من کو ب ڕویدانەکا دلتەزین د گەشاتیا گەنجاتییا خو دا خاتر ژ مە خواست..

و ژبەر بەلاڤبوونا ڤایرۆسێ کورۆنا، د وێ ڕۆژێ دا قەدەغەیا هاتن و چوونێ هاتە ڕاگەهاندن و دویر ژ مە هاتە ڤەشارتن...

جهێ تە بحەشت بیت ل وێرێ ب دیتنا تە و هەمی خوشتڤیێن خو یێن کۆچکریی شاد ببین..

آمین یا رب العالمین

بۆچ ئەڤ پەرتووکە هاتیە نڤیسین؟!

بابەتێ دەستپێکا دروسبوونا مرۆڤی لسەر ئەردی د ڤی سەردەمی دا گۆمان بۆ گەلەك ژ گەنجێن باوەردار دروستکریە ئەوێن تێکەلی و پێزانین هەی لسەر زانستێن سەردەم، ب تایبەتی بابەتێ بیرودۆزا پەرەسەندن (بیرودۆزا گەشەسەندن و وەرار)ێ کو خودانەناس وەک بەلگە ب کاردئینن بۆ دژایەتیکرنا ئایینان و هەولددەن ب رێکا ڤێ بیرودۆزێ بۆ باوەرداران دیارکەن کو ئایین تنێ ئەفسانەنە و نە زێدەتر..

د بەرامبەر دا دبیت ڤی بابەتی بەرێ چەندین باوەردارێن نە بسپۆر و نە تایبەتمەند دابیتە هندێ کو بچن ل بەلگەیێن زانستی بگەڕیێن بۆ دیارکرنا نەڕاستی و خەلەتیێن ڤێ بیرودۆزێ

ئانکو ڕاستە هەردوو لا ب ناڤێ بەلگەیێن زانستی د ئاخڤن، لێ مەبەستا سەرەکی نە گەهشتنا ڕاستیێ یە لسەر دروستبوونا مرۆڤی ل دویڤ بەلگەیێن زانستی، بەلکو شەڕەکە دناڤبەرا ڤان باوەردار و بێ باوەران دا، و هەردوولا ڕێککەفتینە لسەر هندێ کو ئەگەر ئەڤ بیرودۆزە ڕاست بیت ئێدی ئایین نەڕاستن!

د ڤێ پەرتووکێ دا مە دڤێت بزانین ئەرێ ژ ڕاست قورئان دژی پەرەسەندنێ یە؟ و بۆچ ئەڤ موسلمانە دژی پەرەسەندنێ نە؟ ئەرێ گووتنا خودانەناسان ڕاستە ئەگەر مرۆڤ ب پەرەسەندنێ دروست ببیت دێ قورئان خەلەت دەرکەڤیت؟

شێوەڕەفتارا مە دگەل بابەتی

مەبەست ب نڤیسینا ڤی بابەتی نە سەلماندنا ڕاستی یا بیرودۆزا پەرەسەندنێ یە ب بەلگەیێن زانستی

هەروەسا نە بانگەشەیە بۆ سەلماندنا ڕاستییا پەرەسەندنێ ب بەلگەیێن قورئانی، بەلکو مە دڤێت دیارکەین ئایەتێن قورئانێ نە دژی دروسبوونا مرۆڤی نە ب شێوێ پەرەسەندن، و ئەو ئایەتێن دکەنە بەلگە دژی پەرەسەندنێ ئایەتێن نەڤەبڕن (متشابە) و پتر ژ ڕاڤەیەکێ ب خو ڤە دگرن.

ئەم د ڤێ پەرتووکێ دا بەحسێ بەلگەیێن زانستی ناکەین و ڤی لایەنی دهێلین بۆ کەسێن تایبەتمەند د ڤی بواری دا ولێگەڕیان و دویڤچوون کری لسەر ڤێ دوزێ هەروەکی خودایێ مەزن دبێژیت:

{ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ الْآَخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٢٠)}- العنكبوت -

[بێژە: د ئەردی دا بگەڕیێن و بەرێ خو بدەنێ چاوا ئافراندنێ دەستپێکریە، پاشی خودێ دێ جارەکا دی دروستبوونا ئاخرەتێ داڕێژیتەڤە، هندی خودێ یە لسەر هەمی تشان خودان شیانە]

ئانکو دوو مفا دێ ب دەستڤە هێن د لێگەڕیانا د ئەردی دا؛

ئێك: دا بزانین چاوا ئافراندنێ دەستپێكریە

دوو: دا باوەری بۆ مە چێببیت كو دروستكەرێ مە دشێت جارەكا دی مە داڕێژیتەڤە پشتی مرنێ.

بێ گۆمان مەبەستا مە نە پەرەسەندنا هەڕەمەكی(هەروە - عشوائي)یە، بەلكو پەرەسەندن ب حەز و ڤیانا خودێ ئانكو پەرەپێدان (التطویر). چونكی ئەڤ چەندە ڕویدادەت ئەگەر ب ڤیانا خودێ نەبیت { قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ (٣٤)}- العنكبوت-

[بێژە: ئەرێ دناڤ وان دا یێت وە كریە هەڤپشك بۆ خودێ هەنە كو ئافراندنێ دەستپێبكەت و جارەكا دی ب زڤڕینتەڤە (پشتی مرنێ)؟ بێژە: خودێ ئافراندنێ دەستپێبكەت و جارەكا دی د زڤڕینتەڤە]

ئەردێ تەخت؛ بابەتەكێ دی یێ هەڤشێوە!

هندەك كەس هەتا ئەڤرۆ ژی ڕەت دكەن شێوێ ئەردی گۆیی (گرۆڤر) بیت و دبێژن ئەرد تەختە، و هندەك ئایەتێن قورئانێ دكەنە بەلگە لسەر ڤێ چەندێ وەكی:

ئەردێ تەخت كری

{ أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ (١٧) وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ (١٨) وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ (١٩) وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ (٢٠)} - الغاشية -

[ئەرێ ما ئەو بەرێ خو نادەنە حێشترێ چاوا هاتیە چێكرن؟ و (بەرێ خو نادەنە) ئەسمانی چاوا هاتیە بلندكرن؟ و (بەرێ خو نادەنە) چیایان چاوا هاتنە دانان؟ و (بەرێ خو نادەنە) ئەردی چاوا هاتیە ڕاستكرن]

ئەردێ ڕائێخستی

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (٢١) الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (٢٢)}-البقرة-

[گەلی مرۆڤان! پەرستنا خودایێ خو بکەن یێ هوین و یێن بەری وە ئافراندی دا تەقوارادییا وی بکەن. ئەوێ ئەرد بۆ وە کریە ڕائێخ (رائێخستی) و ئەسمان کریە ئاڤاهی و ئاڤ ژ ئەسمانی ئینایەخوار و بەرهەمێن چاندنێ پێ شینکرن بۆ خوارنێ ڤێجا ڕکابەران بۆ خودێ چێنەکەن و هوین دزانن]

دبێژن: ئەسمان کریە ئاڤاهی و ئەرد کریە ڕائێخ، ئانکو وەکی شێوێ ژوورەکێ ئەرد تەختە و ئەسمان وەکی بانەکێ یە ل هنداڤ مە.

ئەرد؛ لاندکا ژیانێ

{ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (١٠)} - الزخرف -

[ئەو (خودایێ) ئەرد بۆ وە کریە لاندکا ژیانێ و ڕێك بۆ وە تێدا چێکری دا هوین ڕاستەڕێ ببن]

ئەردێ ڕادرێژکریی

{ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ (٧)} - ق -

[و مه ئەردێ رادڕێژ کر و مه چیا دانانه تێدا، و مه ژ هەمی جووتێن زیندەوەران تێدا شینکرن]

ڕەخ و دۆرێن ئەردی

{....أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ (٤٤)} - الأنبياء –

[... ئەرێ ما نابینن ئەم ئەردی ژ ڕەخان ڤە ژێ کێم دکەین ئەرێ ما ئەو دێ سەرکەفتی بن]

دبێژن: ئەگەر ئەرد نه تەخت بیت، ل وی دەمی چ ڕەخ و دۆر نابن.

ڕۆژ هەلاتن و ئاڤابوون

هەروەکی خودایێ مەزن دبێژیت { أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِي حَآجَّ إِبۡرَٰهِـۧمَ فِي رَبِّهِۦٓ أَنۡ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ٱلۡمُلۡكَ إِذۡ قَالَ إِبۡرَٰهِـۧمُ رَبِّيَ ٱلَّذِي يُحۡيِۦ وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا۠ أُحۡيِۦ وَأُمِيتُۖ قَالَ إِبۡرَٰهِـۧمُ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَأۡتِي بِٱلشَّمۡسِ مِنَ ٱلۡمَشۡرِقِ فَأۡتِ بِهَا مِنَ ٱلۡمَغۡرِبِ فَبُهِتَ ٱلَّذِي كَفَرَۗ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلظَّٰلِمِينَ}-البقرة:٢٥٨-

[ئەرێ ما تە چیرۆکا وی نەبهیستییە، ئەوێ جڕەبڕ د گەل ئیبراهیم د ڕاستا خودێدا کری، پشتی خودێ ب ملك و مال ئێخستی و مەزنکری، دەمێ ئیبراهیم گۆتی: خودایێ منە یێ ساخ دکەت و دمرینیت، گۆت: ئەز ژی ساخ دکەم و دمرینم! (دوو مرۆڤ ئینان، ئێك بەردا و ئێك کوشت) ئیبراهیم گووت: خودێ ڕۆژێ ژ ملێ ڕۆژهەلاتێ ڤە دئینیت (دەردئێخیت)، (ئەگەر تو ڕاست دبێژی) تو ژ ملێ ڕۆژئاڤایێ ڤە بینە (دەربێخە)، زمان ل وی کافری شکەست ، و خودێ ملەتێ ستەمکار ڕاستەڕێ ناکەت]

دبێژن: چونکی ئەرد تەختە ژبەر هندێ ئیبراهیم پێغەمبەر س.خ گووت: " خودێ ڕۆژێ ژ ملێ ڕۆژهەلاتێ ڤە دئینیت (دەردئێخیت)، (ئەگەر تو ڕاست دبێژی) تو ژ ملێ ڕۆژئاڤایێ ڤە بینە (دەربێخە)"

هەروەسا دەمێ بەحسێ گەشتا (ذو القرنین) دکەت دبێژیت:

{ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَغۡرِبَ ٱلشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَغۡرُبُ فِي عَيۡنٍ حَمِئَةٖ...}

[هەتا گەهشتییە جهێ ئاڤابوونا ڕۆژێ، دیت ڕۆژ د کانییەکا تەڤنەڕەشێ (کانییەکا گەرم)دا ئاڤا دبیت].

دبێژن: ئەگەر ئەرد گڕۆڤر بیت و ل دۆر خو بزڤڕیت، ل وی دەمی نە دگووت: ڕۆژ ژ ڕۆژهەلاتێ دهێت و دچیتە ڕۆژاڤایێ و ل وێرێ ئاڤا دبیت.

باران بارین ژ ئەسمانی

{ وَنَزَّلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ مُّبَٰرَكٗا فَأَنۢبَتۡنَا بِهِۦ جَنَّٰتٖ وَحَبَّ ٱلۡحَصِيدِ(٩)} - ق-

[و مە ئاڤەکا پڕ خێر و بەرەکەت ژ ئەسمانی باراند، و مە بیستان و باخچە، و دندکێت دبنە دان ، پێ شینکرن]

دبێژن: ئەگەر ئەرد گڕۆڤر بیت، ل وی دەمی باران ل هەمی جهان بەرەڤ خوار ناهێت.

کەفتنا پارچەیەکێ ژ ئەسمانی

{أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ (٩)} – سبأ –

[ئەرێ ما ئەسمانی و ئەردی ل پێش خو و ل پشت خو نابینن، ئەگەر مە بڤێت دێ وان د ئەردی دا بەینە خوار یان پارچەیەکێ ژ ئەسمانی ب سەر وان دا بینە خوار، ب ڕاستی د ڤێ چەندێ دا بەلگە و نیشان هەیە بۆ هەر بەندەیەکێ ل خو بزڤریت]

دبێژن: ئانکو ئەرد تەختە و ئەسمان وەکی بانەکێ یە ل هنداڤی مە ژبەر هندێ گوتیە " پارچەیەکێ ژ ئەسمانی ب سەر وان دا بینە خوار"

ئەڤە چەند ئایەتەکن دکەنە بەلگە و چەند ئایەتێن دی ژی هەنە ب هەمان هزر و بیرۆکە..

هەڵبەت ئەگەر ئەم ب ڤی شێوەی ڕاڤەکەین و ڤێ تێگەهشتنێ ب سەپینین لسەر دەقێن قورئانێ دێ بیتە ئەگەرێ نەگونجان و بەرئێککەفتنێ دناڤبەرا ئایین و زانستی دا.. و ب ڤێ چەندێ دێ دەرگەهی ڤەکەین بۆ دەرکەفتنا گەنج و ڕەوشەنبیران ژ ئایینی..

پرسیار ل ڤێرە ئەوە ئەرێ ئەڤ ئایەت دبنە بەلگەیەکێ ڤەبڕ (قطعي) لسەر تەختی و دەشتی یا شێوێ ئەردی؟!

بێ گومان نەخێر، بەلکو مە چەند ئایەتێن دی هەنە ئەم دشێین بێژین ئاماژێ دکەن ب شێوێ ئەردی یێ گۆیی!

ئانکو ئەم دشێین ژ گوشەیەکا دی ڤە بابەتی بخوینین، ل دەستپێکێ دا تەماشە بکەینە هندەك ئایەتێن ئاماژێ دکەن ب گڕۆڤری یا شێوێ ئەردی، و دویڤ دا تێبینی یا خو بێژین لسەر وان ئایەتێن وان کریە بەلگە لسەر تەختی یا شێوێ ئەردی.

هندەك ئايەت دبيت ببنە ئاماژە بۆ گڕۆڤڕيا ئەردى!

ئەگەر ئەو وان ئايەتان ل دويڤ تێگەهشتنا خو بكەنە بەلگە ل بۆ تەختى يا شێوێ ئەردى، ئەم دشێين هندەك ئايەتێن دى بينين كو دبنە ئاماژەيەك بۆ گڕۆڤڕيا ئەردى ، ژ وان ژى:

تێكوەرپێچانا شەڤ و ڕۆژان

{خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ (٥)}- الزمر-

[ئەسمان و ئەرد ب ڕاستى ئافراندن، شەڤێ د ڕۆژێ وەردپێچيت و ڕۆژێ د شەڤێ وەردپێچيت، و ڕۆژ و هەيڤ بن فەرمان كرن، هەر ئێك ژ وان بەرەڤ ژڤانەكێ دياركرى دچيت، ڤێجا هەر ئەوە سەردەست و ب لێبۆرن]

" شەڤێ د ڕۆژێ وەردپێچيت و ڕۆژێ د شەڤێ وەردپێچيت " دبيتە ئاماژە بۆ گڕۆڤڕى يا ئەردى، ل دەمێ د زڤڕيت شەڤ و ڕۆژ پەيدادبن.

دەرئینانا ڕۆژێ ژناف شەڤێ

{ وَآَيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ (٣٧)} -یس-

[و بەلگە و نیشانەك بۆ وان شەڤە؛ ئەم ڕۆژێ ژێ دەردئینین ڤێجا ل وان دبیتە تاری]

چونکی ل دەرڤەی بەرگێ هەوای هەردەم تاری یە، و ڕوونی یا ئەسمانی ب تنێ ل نێزیکی ڕۆیێ ئەردی دیار دبیت، ڤێجا دەمێ دبیتە شەڤ ئەو چینا ڕوون ژی ل نیزیکی ڕۆیێ ئەردی نامینیت هەروەکی ژناف تاریاتیێ دهێتە دەرئینان

ئانکو دبیتە ئاماژەیەك بۆ زڤڕینا ئەردی ل دۆر خو.

شەڤ و ڕۆژ بەردەوام دگەل ئێکن

{ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ (٤٠)}- یس-

[نە بۆ ڕۆژێ (خور) هەیە بگەهیتە هەیڤێ ، و نە شەڤ پێش ڕۆژێ دکەڤیت و هەر ئێك د خولگەهەکێ دا د چیت]

"و نە شەڤ پێش ڕۆژێ دکەڤیت" ئانکو هەردووك دگەل ئێکن (چونکی دەمێ لایەکێ ئەردی شەڤ بیت لایێ دی د هەمان دەم دا دبیتە ڕۆژ)، و ئەڤە ژی دبیتە ئاماژەیەك بۆ گرۆڤڕی یا ئەردی،

چونكى ئەگەر شێوێ ئەردى تەخت بیت ل هەمى جهان پێكڤە دێ بیتە شەڤ یان ڕۆژ.

چیا وەكى عەوران دچن

{وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ (٨٨)}-النمل-

[و چیایان تو دبینى و هزردكەى نا لڤن د دەمەكێ دا ئەو وەكى عەوران دچن، (ئەڤە) چێكرنا خودێ یە ئەوێ هەمى تشتان ب جوانى دكەت، ب ڕاستى ئەو زانایە ب وان كریارێن هوین دكەن]

" ئەو وەكى عەوران دچن" ئاماژەیەكە بۆ زڤڕینا ئەردى ل دۆر ڕۆژێ.

ئەو ئەسمانێ د زڤڕینتەڤە

{وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ (١١)}- الطارق-

[و سویند ب وى ئەسمانێ خودان زڤڕاندن]

ئەسمانێ خودان زڤڕاندن ئاماژەیەكە بۆ زڤڕۆكا ئاڤێ دەمێ هەلْم ژ دەریا و زەریایان بەر ب ئەسمانان دچیت، و ل ئەسمانى دبیتە عەور و وەك باران یان بەفر دزڤڕیتە ئەردى.

ڕاڤەیەکا دی بۆ وان ئایەتێن کریە بەلگە لسەر تەختی یا ئەردی

دبێژن: خودایێ مەزن گووتیە " مە ئەر دەشت کریە" و " ئەرد ڕاخستی یە" و " ئەرد ڕادرێژ کریە" "ئەردی ڕەخ و دۆر هەنە" و " ڕۆژ ژ ڕۆژهەلاتێ دچیتە ڕۆژاڤایێ" و " باران ل ئەسمانی دهێتە خار" و " خودێ دشێت پارچەکا ئەسمانی ب سەر ئەردی دا بینیتە خار "....

ئانکو ئەڤە دبنە بەلگە لسەر تەختی یا شێوێ ئەردی!

بەرسڤ:

ل دەستپێکێ پەیڤا [الأرض] د قورئانێ دا نە هەردەم ب ڕامانا هەمی ئەردی دهێت، بەلکو ب ڕامانا پارچە یان جهەکێ دیارکری ژی ژ ئەردی دهێت هەروەکی د سۆرەتا (یوسف) دا، پشتی کو یووسف پێغەمبەر س.خ برایێ خو یێ دایکبابی ل نک خو هێلای و ڕێك نەدای دگەل برایێن خو بزڤریتەڤە، برایێ وان یێ مەزن گووت:

{ فَلَمَّا اسْتَيْئَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ (٨٠)} -يوسف-

[دەمێ (برايێن وى) بێ هێڤى بووى، خو دا ڕەخەكێ و پست پست دگەل ئێك كر، مەزنێ وان گووت: ما هوين نزانن بابێ وە پەيمانەك ژ وە وەرگرتبوو و وە بەرى هنگى چ سستى كربوو د ڕاستا يووسف دا، ژبەر ڤێ چەندێ ئەز ژ ڤى ئەردى ناچم هەتاكو بابێ من ڕێكێ ددەتە من يان خودێ فەرمانێ بۆ من ددەت و ئەو باشترين دادوەرە]

د ڤێره دا پەيڤا (الْأَرْضَ) نە ب ڕامانا هەمى ئەردى يە، بەلكو مەبەستا وى ئەردێ (مصر)ێ بوو، چونكى بابێ وى ئەردێ (كەنعان)ێ بوو.

هەروەسا ئەو ئايەت هەمى ل دويڤ ديتنا مە مرۆڤان لسەر رۆيێ ئەردى سالۆخدانا(وصف) ئەرى دكەن ئانكو ب ديتنا مە ئەرد دەشتە و ڕۆژ ژ دهەليت و ئاڤا دبيت..هەروەسا هندەك ژ وان تايبەت ئاراستەكرينە بۆ قەومێ پێغەمبەرى و ژينگەها وان دەمێ دبێژيت: " ئەرێ ما بەرێ خو نادەنێ..؟!" يان " ئەرێ ما ئەو نابينن...؟!"

چونكى قورئان بۆ كتوار(واقع)ى هاتيە خار ڤێجا نموونێن وێ ژى دڤێت دگەل واقعێ مرۆڤان بگونجن.

هەروەسا دەمێ دبێژيت: "باران ژ ئەسمانى دباريت" يان "پارچەيەك ژ ئەسمانى ب سەر وە دا بهێتە خار" مەبەست پێ ل دويڤ ديتنامەيە لسەر ڕۆيێ ئەردى كو هەر تشتەكێ د سەر مە دا بۆ مە دبيتە

(السماء) ئانكو عەور و ستێر و هەسارە و نەیزەكێن ل دەوروبەرێن عەردی هەمی دبنە ئەسمان بۆ مە..

بۆ نموونە دەمێ بەحسێ باران بارینێ دكەت ل جهەكێ دبێژیت:

{ وَنَزَّلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ مُّبَٰرَكٗا فَأَنۢبَتۡنَا بِهِۦ جَنَّٰتٖ وَحَبَّ ٱلۡحَصِيدِ} – سورة قٓ:٩-

[و مە ئاڤەكا پڕ خێر و بەرەكەت ژ ئەسمانی باراند، و مە بیستان و باخچە، و دندكێت دبنە دان ، پێ شینكرن]

و ل جهەكێ دی دبێژیت:

{وَٱللَّهُ ٱلَّذِيٓ أَرۡسَلَ ٱلرِّيَٰحَ فَتُثِيرُ سَحَابٗا فَسُقۡنَٰهُ إِلَىٰ بَلَدٖ مَّيِّتٖ فَأَحۡيَيۡنَا بِهِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَاۚ كَذَٰلِكَ ٱلنُّشُورُ} – فاطر:٩-

[و خودێ یە ئەوێ بای دهنێریت و عەوران پێ ب بزاڤ دئێخیت و بەلاڤ دكەت، ڤێجا ئەم بەرێ وی ددەینە جهەكێ مری (هشك و تێنی)، و ئەم ئەردی پشتی مرنا وی پێ ساخ دكەین، ڕابوونا مرییان ژی (پشتی مرنا وان) ب ڤی ڕەنگی یە].

د ئایەتەكێ دا گووت: باران ژ ئەسمانی دهێت، و ئایەتا دی دبێژیت: باران ژ عەوران دهێت.

چونكی د زمانێ عەرەبی دا هەر تشتەكێ د سەر مرۆڤی دا (ل دویف دیتنا مروڤی لسەر عەردی) ب [السماء – ئەسمان] دهێتە ب ناڤكرن..و عەور ژی د سەر مەدایە ب (ئەسمان) دهێتە ب ناڤكرن

و مەبەستا وان ئایەتان هەردووکان بیرئینانا مرۆڤی یە ب نیشانێن مەزناهی و شیانێن خودێ...

چونکی قورئان نە هاتیە خار وەک پەرتووکەکا فیزیا و گەردوونزانی و زیندەوەرزانی یان هەر زانستەکێ دی، هەرچەندە ئاماژێن جوان هاتنە کرن بۆ چەندین دیاردێن زانستی د قورئانێ دا ، لێ مەبەستا سەرەکی ڕاستەڕێ کرنا مرۆڤانە (هُدًى لِّلنَّاسِ).

ئانکو مە چ بەلگەیێن قورئانێ نینە گڕۆڤڕی یا ئەردی ڕەت بکەن ،و ئایەتێن ئەڤ بابەتە بەحس کری د شیان دایە بهێنە شرۆڤەکرن و پتر ژ ڕاڤەیەکێ ب خو ڤە بگرن..

و ب هەمان شێوە ئەو بەلگەیێن ئەو دئینن بۆ ڕەتکرنا گەشەسەندنێ ئەم دشێین ژ گۆشەیەکا دی ڤە لێ بنێرین و دێ بینین چ نەگۆنجان نینە دناڤبەرا قورئان و دروستبوونا مرۆڤی ب پەرەسەندنێ...

کەنگی بیرۆکا پەرەسەندنێ دەرکەفتیە ؟

بیرودۆزا پەرەسەندنێ بۆ ئێکەم جار ب شێوەیەکێ فەرمی ل سالا ١٨٥٩ز ژ لایێ [چارلز داروین] ڤە هاتیە بەلاڤکرن د پەرتووکا [بنەچەیێ جورێن گیانداران - The origin of species]

بەلێ وەك هزرا پەرەسەندنێ بەری هنگی ب سەدان سالان دناڤ هندەك ژ زانایێن موسلمان دا هەبوویە

ئێك ژ وان [ابن خلدون ١٣٣٢-١٤٠٦ز] د پەرتووکا خو دا د بێژیت:

" ثمّ انظر إلى عالم التكوين، كيف ابتدأ من المعادن ثمّ النبات ثم الحيوان على هيْئة بديعة من التّدريج. آخر أفق المعادن متصل بأول أفق النبات مثل الحشائش، وما لا بذر له، وآخر أفق النبات مثل النخل والكرم متصل بأول أفق الحيوان مثل الحلزون والصدف، ولم يوجد لهما إلا قوة اللمس فقط ومعنى الاتصال في هذه المكونات أن آخر أفق منها مستعد بالاستعداد الغريب لأن يصير أول أفق الذي بعده. واتسع عالم الحيوان وتعددت أنواعه، وانتهى في تدريج التكوين إلى الانسان صاحب الفكر والروية..." -

[پاشی بەرێ خو بدە جیهانا ئافراندییان ، چاوا دەستپێدکەت ژ کانزایان پاشی ڕووەکان پاشی گیانداران ب شێوەیەکێ سەرنجڕاکێش ژ پلەبەندیێ ، ب شێوەیەکێ کو دوماهیك ئاستێ کانزایان دگەهیتە ئێکەم ئاستێ ڕووەکان وەك حەشیش و یێن بێ تۆڤ ، و دوماهیك ئاستێ ڕووەکان وەکی دارڤەسپ و مێوان

دگەهیتە ئێکەم ئاستێ گیانداران وەك حەلەزوون و سەدەفێ کو ب تنێ هێزا خوگەهاندنێ هەیە، و ڕامانا پەیوەندیێ د ڤان پێکهاتان دا ئەوە کو دوماهیك ئاستێ وان ئامادەیە ب ئامادەییەکا غەریب دا ببیتە ئێکەم ئاستێ ئەوێ پشتی وێ دهێت، و جیهانا ئافراندیان بەرفرەهـ و جوڕاوجوڕ بوو هەتا کو پلەبەندی ب مرۆڤی ب دوماهیک هاتی خودانێ هزرکرن و دیتنێ ...]

د ڤێرە دا ب ڕوونی دیارە کو ابن خلدون بەحسێ گەشەسەندنێ د دروستبوونا ئافراندییان دا کریە...

ڤەگێڕانا دەستپێکا ئافراندنێ د تەوراتێ دا

ل دەستپێکا [پەیمانا کەڤن (تەورات)] ب ڤی ڕەنگی بەحسێ شەش ڕۆژێن ئافراندنێ دکەت:

[۱- ل دەستپێکێ خودێ ئەسمان و ئەرد چێکرن.

۲- ئەرد یێ بێ شێوە و ڤالا بوو، تاریاتی ژی لسەر ڕوییێ کویراتیان بوو، و گیانێ خودێ لسەر ڕوییێ ئاڤێ د لڤ لڤی.

۳- خودێ گووت: بلا ڕۆناهی هەبیت. ڤێجا ڕۆناهی بوو.

٤- و خودێ دیت ڕۆناهی یا باشە. و ڕۆناهی و تاریاتی ژێك جودا کرن.

٥- خودێ ناڤێ ڕۆناهییێ کرە "ڕۆژ" و ناڤێ تارییێ کرە "شەڤ". سپێدە بوو، و بوو ئێڤار ، ئەڤە ڕۆژا ئێکێ بوو.

٦- خودێ گووت: بلا بۆشاییەك دناڤبەرا ئاڤێ و ئاڤێ دا هەبیت دا ژێکجودا بکەت.

٧- ڤێجا خودێ بۆشایی چێکر، و ئاڤا ژێر بۆشاییێ و ئاڤا سەر بۆشاییێ ژێکجودا کرن، و ب ڤی ڕەنگی بوو.

٨- خودێ ناڤێ بۆشاییێ کرە " ئەسمان" ڤێجا ئێڤار بوو، و بوو سپێدە. ئەڤە ڕۆژا دوویێ بوو.

٩- خودێ گووت: بلا ئاڤا ژێر ئەسمانی ل جهەکێ کوم ببیت دا هشکاتی دەرکەڤیت. ڤێجا ب ڤی ڕەنگی بوو.

١٠- خودێ ناڤێ هشکاتی کره "ئەرد"، و ناڤێ ئاڤێ کره "دەریا"، و خودێ دیت کو ئەڤە تشتەکێ باشه.

١١- و خودێ گووت: بلا ئەرد گژوگیای شینکەت، و ڕووەکێن تۆڤدار و دارێن فێقی ئەوێن تۆڤێ وان دناڤ دا، ل دویڤ جورێن خو. و ب ڤی ڕەنگی بوو.

١٢- ڤێجا ئەردی گژوگیا شینکرن و ڕووەکێن تۆڤدار و دارێن فێقی ئەوێن تۆڤێ وان دناڤ دا، ل دویڤ جورێن خو. و خودێ دیت کو ئەڤە تشتەکێ باشه.

١٣- ڤێجا ئێڤار بوو، و بوو سپێده. ئەڤە ڕۆژا سێیێ بوو.

١٤- ڤێجا خودێ گووت: بلا د بۆشاییا ئەسمانی دا ڕۆناهی هەبن دا شەڤ و ڕۆژان ژێکجوداکەن، و ببنە نیشان بۆ وەرز و ڕۆژ و ساڵان.

١٥- بلا ڕۆناهی ل بۆشاییا ئەسمانی بن دا ئەردی ڕوون کەن. و ب ڤی ڕەنگی بوو.

١٦- ڤێجا خودێ هەردوو ڕۆناهیێن مەزن دروستکرن، ڕۆناهییا مەزنتر بۆ دەستهەلاتداری یا ڕۆژێ و ڕۆناهییا بچووکتر بۆ دەستهەلاتداری یا شەڤێ و ستێران.

١٧- خودێ ئەڤە دانانە د بۆشاییا ئەسمانی دا بۆ ڕوونکرنا ئەردی.

١٨- بۆ ژێکجوداکرنا شەف و ڕۆژان و جوداکرنا ڕۆناهیێ ژ تاریاتیێ. و خودێ دیت کو ئەڤە تشتەکێ باشە.

١٩- ئێڤار بوو، و بوو سپێدە. ئەڤە ڕۆژا چوارێ بوو.

٢٠- پاشی خودێ فەرمان کر: بلا ئاڤ پڕی زیندەوەر ببیت، و بلا باڵندە ل هنداف ئەردی دناڤ بۆشایی یا ئەسمانی دا بفڕن.

٢١- و خودێ گیاندارێن مەزن یێن دەریایێ دروستکرن و ئەو گیاندارێن تژی ئاڤێ بووی، هەر ئێك ل دویڤ جورێ وی، و هەروەسا باڵندە ژی ل دویڤ جورێن وان. و خودێ دیت کو ئەڤە تشتەکێ باشە.

٢٢- خودێ بەرەکەت دایێ و گووت: بەرهەمدار بە، و زێدە بکە، و ئاڤا دەریایان پڕ بکە. و بلا باڵندە ل لسەر ئەردی زۆر ببن.

٢٣- پاشی بوو ئێڤار، و بوو سپێدە. ئەڤە ڕۆژا پێنجێ بوو.

٢٤- پاشی خودێ فەرمان کر: بلا ئەرد زیندەوەرێن خودان گیان بەرهەم بینیت هەر ئێکێ ل دویڤ جوڕێ وی. گیاندرێن کەهی و

خشۆك و گیاندارێن كویڤی، ل دویڤ جورێن وان. و خودێ دیت كو ئەڤە تشتەكێ باشە.

٢٥- خودێ گیاندارێن كویڤی هەر ئێك ل دویڤ جورێن وان دروستكرن، و گیاندارێن كەهی ژی هەر ئێك ل دویڤ جورێن وان دروستكرن. و خودێ دیت كو ئەڤە تشتەكێ باشە.

٢٦- ڤێجا خودێ گووت: دا مرۆڤی لسەر شێوێ خو دروستكەین و وەكی مە بیت، بلا ببیتە دەستهەلاتدار لسەر ماسیێن دەریایێ و باڵندێن ئەسمانی و گیاندارێن كەهی و بسەر هەمی ئەردی، هەروەسا لسەر هەمی خشۆكێن لسەر ئەردی خو دخشینن.

٢٧- خودێ مرۆڤ لسەر شێوێ خو دروستكر، لسەر شێوێ خودێ دروستكر، ب نێر و مێ دروستكرن.

٢٨- ڤێجا خودێ بەرەكەت دایێ و گووتێ: گووت: بەرهەمدار بن، و زێدە ببن، و ئەردی تژی بكەن و بێخنە بن دەستێ خو. و ببنە دەستهەلاتدار لسەر ماسیێن دەریایێ و باڵندێن ئەسمانی و هەمی گیاندارێن ل سەر ئەردی د لڤن.

٢٩- ڤێجا خودێ گووتێ: هەمی ڕووەكێن تۆڤدار ل سەرانسەری ڕۆیێ ئەردی من دانە وە، و هەروەسا هەر دارەكا بەر هەی تۆڤێ وێ تێدا، دێ بۆ وە بنە خوارن.

٣٠- و بۆ هەمی گیاندارێن ئەردی و باڵندێن ئەسمانی و هەمی زیندەوەرێن هەناسێ ددەن من گژوگیایێ كەسك كریە خوارن بۆ وان. ڤێجا ب ڤی ڕەنگی بوو.

٣١- و خودێ دیت ئەڤ كارێ كری گەلەكێ باشە. و ئێڤار بوو، بوو سپێدە، ئەڤە ڕۆژا شەشێ بوو].

پەیدابوون١: ١-٣١
هەروەسا دیاردکەت ل ڕۆژا حەفتێ بێهنا خو ڤەدا.

و هەروەسا تێدا هاتیە [خودێ ئادەم ئێخستە د خەوەکا کویر دا، و پەراسییەکا وی ڕاکر و جهێ وێ ب گۆشتی داپۆشی، و خودێ ژن ژ ڤێ پەراسییێ چێکر و ئێنا نك ئادەم]
پەیدابوون٢: ٢١-٢٢

هەروەسا تێدا هاتیە کو (مار) فێلبازترین گیانەوەر بوویە، ڤێجا ماری گووتە ژنێ: ئەگەر هوین ژ وێ دارێ بخون یا خودێ گووتیە وە ژێ نەخون دێ شێن باشی و خرابیێ ژێك جوداکەن وەکی خودێ... و ژنێ ژ وێ دارێ خوار و چاڤێن وان ئێکسەر ڤەبوون و زانی کو د ڕویسن... و خودێ ژێ تۆڕە بوو..
و تێدا دبێژیت:
[ئادەم گووتە خودێ: ئەو ژنا تە کریە هەڤاڵا من وێ ژ بەرهەمێ وێ دارێ دا من و من خوار. ڤێجا خودێ گووتە ژنێ: تە چ کر؟ گووت: ماری ئەز خاپاندم و من خوار]
پەیدابوون٣: ١٢-١٣

بۆچی تنێ دێ پشت ب دەقێن قورئانێ گرێدەین بۆ ڤی بابەتی؟

١-هەمی ئایەتێن قورئانێ ل ژێر سەرپەرشتییا پێغەمبەر س.خ هاتنە نڤیسین و پشتی مرنا پێغەمبەری ئێکسەر قورئان هاتیە کومکرن..

فەرموودە بۆ ماوێ پتر ژ سەد سالان پشتی مرنا پێغەمبەری س.خ نەهاتنە کۆمکرن، چونکی پێغەمبەری س.خ فەرمان نەکریە ب کۆمکرنا وان، بەلکو نە ڤیایە بهێنە نڤیسین ژی هەروەکی دبێژێت: [لَا تَكْتُبُوا عَنِّي، وَمَنْ كَتَبَ عَنِّي غَيْرَ الْقُرْآنِ فَلْيَمْحُهُ...]-رواه مسلم-

[گووتنێن من نە نڤیسن، و هەر کەسەکێ گووتنێن من نڤیسیبن ژبلی قورئانێ بلا ژێببەت...]

هەروەسا پسمامێ پێغەمبەری س.خ عەبدوڵلا کوڕێ عەباس ل دویڤ ڕیوایەتێ دەمێ پرسیار ژێ هاتیە کرن " ئەرێ پێغەمبەری س.خ تشتەك پشتی خو هێلایە؟" گووت:

[قَالَ :مَا تَرَكَ إِلَّا مَا بَيْنَ الدَّفَّتَيْنِ]- رواه البخاري -.

ئانکۆ [تشتەک پشتی خو نەهێلایە ژبلی ئەوا دناڤبەرا هەردوو بەرگان دا (قورئان)].

و هەروەسا هەر چوار خەلیفێن ڕاشدی ژی پێگیری پێ کریە و کوم نەکرنە بەلکو ڕێگر ژی بوونە ل بەرامبەر نڤیسین و کومکرنا فەرموودان..

٢-خودێ پەیمانا پاراستنا قورئانێ دایە پێغەمبەری س.خ هەروەکی دبێژیت:

{ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآَنَهُ (١٧) فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآَنَهُ (١٨) ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ (١٩)} – القيامة –

[ب ڕاستی کۆمکرن و خاندنا وێ لسەر مەیە. ڤێجا ئەگەر مە بۆ تە خاند ل دویڤ خاندنا وێ هەڕە. پاشی دیارکرنا وێ ژی هەر لسەر مەیە]

فەرموودان خودێ چ پەیمان نەدانە بۆ پاراستنا وان..

٣-ئایەتێن قورئانێ هەمی وەکهەڤ ڕاست و بێ گومانن ژ دەستپێکا قورئانێ هەتا دویماهیێ..

ڕیوایەت هەنە [صحيح – حسن – ضعيف – موضوع (مكذوب)...]
ئەڤ پلەبەندییە ژی هەر مرۆڤان بۆ دانانە پشتی کۆمکرنا وان و مرۆڤ ژی نە پاراستیینە ژ خەلەتی و ژبیرکرن و زێدەڕۆییێ....

٤-قورئان ژبلی نڤیسنێ و پەیمانا خودێ بۆ پاراستنا وێ، گەلەک کەسان بۆ گەلەک کەسان ڤەگوهاستیە کۆ دبێژنێ: (متواتر). ئانکۆ کەسەکێ دەلیڤا گوهڕینێ نەبوویە چونکی هەر ئایەتەک ژلایێ گەلەک کەسان ڤە هاتبوو ڤەگوهاستن و ژبەرکرن.

ڕیوایەت پتریا وان یان کەسەکێ بتنێ یان چەند کەسەکێن کێم ڤەگێرانە و ب شێوێ زارەکی ژ کەسەکێ بۆ کەسەکێ دی بۆ ماوێ پتر ژ سەد سالان..ئانکۆ دەلیڤا ژبیرکرن و گوهڕینێ گەلەک بوویە..

٥-دناڤ باژێرێ مەدینێ دا دووڕوی (منافق) هەبوونە کو پێغەمبەری س.خ ب خو ژی ناسنەدکرن هەروەکی خودایێ مەزن دبێژیت:

{...وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَى عَذَابٍ عَظِيمٍ (١٠١)} – التوبة-

[و ژ خەلکێ مەدینێ هەنە باش فێربوونە دووڕویاتییێ، تو وان ناسناکەی ئەم وان ناسدکەین، دێ دوو جاران وان ئازار دەین و پاشی دێ بەر ب ئازارەکا مەزن ڤە چن]

ئانکو دبیت گەلەک ژ ڕیوایەتان وان دووڕوییان ب دەستکاری ڤە ڤەگوهاستبن یان هەر ژ نک خو دروست کربن!

هەروەسا هندەك هەبوونە هەر لسەردەمێ پێغەمبەری س.خ ئاخفتنێن وی گوهڕینە! هەروەکی خودایێ مەزن پێغەمبەری ئاگەهدار دکەت ژ ڤێ چەندێ:

{ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللَّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا (٨١)}- النساء -

[و دبێژن ئەم گوهداریا تە دکەین ، و دەمێ ل نك تە چوون، دەستەکەك ژ وان ب شەڤ تشتەکێ دی دبێژن نە ئەو یا تە گووتی،

و خودێ وێ دنڤیسیت یا ئەو ب شەڤ دبێژن، ڤێجا پشت بدە وان، و کارێ خو بدە دەست خودێ و خودێ بەسە کو کارێ خو بدەیە دەست]

ئانکۆ مادەم د ژیانا پێغەمبەری دا دەستەکەك هەبوویە گووتنێن فەرمانێن وی گوهڕینە، ئەگەر هەیە پشتی مرنا پێغەمبەری ژی ئەڤ چەندە رویدابیت...

٦-قورئان دەمێ هاتیە کومکرن دەستهەلات د خزمەتا ئایینی دا بوو، و موسلمان هەمی ئێك بوون..

بەری ڕیوایەت بهێنە کومکرن دووبەرەکی و فتنە دناڤبەرا موسلمان دا دروست بوونە و هەر تیرەیەکێ ڤیایە ڕاستیبوونا خو بسەلمینیت و دەمێ نەشیابن ب قورئانێ ب سەلمینن، چوونە ڕیوایەتا و دبیت وان ب خو ژی ڕیوایەت درستکربن بۆ پشتەڤانیکرنا بۆچوونێن خو.

٧-قورئان یا تەمامە بۆ ئەو یاسایێن مە پێدڤی پێ هەی د ئایینی دا، هەروەکی دبێژیت:

{....وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ (٨٩)}- النّحل-

[و مە کتێب بۆ تە ئینا خوار روونکەرا هەمی تشتی و ڕاستەڕێ و دلۆڤانی و مزگینی بۆ موسلمانان]

ئانکو قورئان ب خو یا تەمامە..

ڕیوایەت ژی ڤی تشتی دووپات دکەن کۆ قورئان یا تەمامە؛

[عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ر.ض قَالَ: لَمَّا حُضِرَ رَسُولُ اللَّهِ ص وَفِي الْبَيْتِ رِجَالٌ فِيهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، قَالَ النَّبِيُّ ص: " هَلُمَّ أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا، لَا تَضِلُّوا بَعْدَهُ ".

فَقَالَ عُمَرُ : إِنَّ النَّبِيَّ ص قَدْ غَلَبَ عَلَيْهِ الْوَجَعُ، وَعِنْدَكُمُ الْقُرْآنُ، حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ] – رواه البخاري و مسلم –

[ئبن عەباس دبێژیت: دەمێ پێغەمبەر س.خ کەفتیە بەر مرنێ و هندەك زەڵام ل ژوور بوون ژ وان ژی (عومەر)، پێغەمبەری گووت: "وەرن دا بۆ وە تشتەکێ بنڤیسم هوین پشتی وێ بسەردا نەچن"

عومەر گووت: ئێشان یا لسەر پێغەمبەری زاڵ بووی، و قورئان ل نك وەیە، کتێبا خودێ بەسی مەیە].

٨- هندەك ریوایەتێن دەربارەی دەستپێکا ئافراندنێ و دروستبوونا مرۆڤی ئاشکرانە کو بیروکا وان ژ تەوراتێ هاتییە وەرگرتن ئانکو پتر نێزیکی تەوراتێ نە ژ قورئانێ.

هندەك ریوایەتێن نێزیكى تەوراتێ دەبارەى ئافراندنێ

١-ڕۆژێن ئافراندنی

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ص بِيَدِي، فَقَالَ: " خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ التُّرْبَةَ يَوْمَ السَّبْتِ، وَخَلَقَ فِيهَا الْجِبَالَ يَوْمَ الْأَحَدِ، وَخَلَقَ الشَّجَرَ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ، وَخَلَقَ الْمَكْرُوهَ يَوْمَ الثُّلَاثَاءِ، وَخَلَقَ النُّورَ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ، وَبَثَّ فِيهَا الدَّوَابَّ يَوْمَ الْخَمِيسِ، وَخَلَقَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَعْدَ الْعَصْرِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، فِي آخِرِ الْخَلْقِ، فِي آخِرِ سَاعَةٍ مِنْ سَاعَاتِ الْجُمُعَةِ، فِيمَا بَيْنَ الْعَصْرِ إِلَى اللَّيْلِ] - رواه مسلم و أحمد -

[ئەبۆ هورەیره دبێژیت: پێغەمبەرى س.خ دەستێ من گرت ، و گووت: خودایێ مەزن ئاخ ل ڕوژا شەمبى دروست کرییه ، و ل ڕوژا ئێک شەمبى چیا تێدا دروست کرن ، و دار ل ڕوژا دووشەمبى دروستکرن ، و تشتێن نەڤیاى ل ڕوژا سێ شەمبى دروست کرن ، و روناهى ل ڕوژا چوار شەمبى دروست کر ، و ل روژا پێنج شەمبى گیاندار تێدا بەلاڤ کرن ، و ئادەم س.خ پشتى ئێڤارى دروست کر ل روژا ئەینى ل دوماهیکا ئافراندیان ل دوماهیک دەمژمێر ژ دەمژمێرێن ڕوژا ئەینى دناڤبەرا ئێڤارى و شەڤێ دا] - موسلم و أحمد ڤەگوهاستییه-

د ڤێ ریوایەتێ دا وەکی تەوراتێ بەحسێ (سپێدە و ئێڤاران) کری، ریوایەتێ ژی بەحسێ دەمێن ڕۆژێ کریە (دەمژمێرێن ڕۆژا ئەینی، ئێڤاری ، شەڤێ) ئانکو ئاماژەیەکە کو دەمێ وان ڕۆژان ٢٤ دەمژمێر بوونە. بێ گومان ئەڤە ژی نە ڕاستە.

هەروەسا هەروەکی تەورات کەفتیە د خەلەتییەکا زانستی دا دەمێ بەحسێ ((دروستبوونا گژوگیای و ڕووەکان کریە د ڕۆژا سێیێ دا، و بەحسێ دروستبوونا ڕۆژ و هەیڤێ کریە د ڕۆژا چوارێ دا))

د ڤێ ریوایەتێ ژی دا گووتیە [[و دار ل ڕوژا دووشەمبی دروستکرن،......، و روناهی ل ڕوژا چوار شەمبی دروست کر]]

بێ گومان ل دویڤ زانستی رووەك و دار شین نابن ئەگەر ڕۆناهی نەبیت...

و د ریوایەتێ دا گووتیە [[وَخَلَقَ النُّورَ...]] لێ د قورئانێ دا پەیڤا (خَلَقَ) بۆ ڕوناهیێ نەهاتیە ب کارئینان، بەلکو پەیڤا (جعل) هاتیە ب کارئینان {الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ.... (١)} - الأنعام -

ئەگەر بێژین: پەیڤا (نور) د ڤێ ریوایەتێ دا نە مەرەم پێ ڕوناهی یا ڕۆژێ یە بەلکو مەبەست پێ (باشی)یە، چونکی ئەگەر مەبەست ڕۆناهی یا ڕۆژێ با دا پەیڤا (ضیاء - ضوء) هێتە ب کارئینان و پەیڤا (نور) بۆ ڕۆناهی یا هەیڤێ یان باشی و ڕێکا ڕاست دهێتە ب کارئینان.

ئەڤە ژی نە ڕاستە بۆ ریوایەتێ، چونکی ب تنێ د قورئانێ دا ئەڤ جوداهیە هەیە { هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا.....}- یونس-

لێ د ریوایەتان دا پەیڤا (ضوء) بۆ هەیڤێ هاتیە ب کارئینان:

[عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ، قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ص: لَيَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا - أَوْ سَبْعُمِائَةِ أَلْفٍ، شَكَّ فِي أَحَدِهِمَا - مُتَمَاسِكِينَ، آخِذٌ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ، حَتَّى يَدْخُلَ أَوَّلُهُمْ وَآخِرُهُمُ الْجَنَّةَ، وَوُجُوهُهُمْ عَلَى ضَوْءِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ] - رواه البخاري -

[[وَوُجُوهُهُمْ عَلَى ضَوْءِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ]]

ئانکو ب کارئینانا پەیڤان ژی جوداهی هەیە دناڤبەرا قورئان و ڤێ ریوایەتێ دا...

٢- چێکرنا مرۆڤی (ئادەم)

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ص قَالَ: خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ، طُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا....] - رواه البخاري-

[[خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ]] د شرۆڤەیا ڤێ ریوایەتێ دا هندەك فەرموودەناسان گووتیە جهناڤ د پەیڤا (صُورَتِهِ) دا بۆ (ئادەم) د زڤریت ئانکو خودێ ئادەم لسەر شێوێ وی یێ دروست چێکر.

و هندەك ژى بۆ خودێ د زڤرينن و (صُورَتِهِ) ڕاڤە دكەن ب ڕامانا (سالۆخەت) ئانكو خودێ ئادەم لسەر سالۆخەتێن خو ئافراند، سالۆخەتێن وى وەك ديتن و بهيستن و زانين...

ئانكو چ ڕێگر نينە كو جهناڤ د پەيڤا (صُورَتِهِ) دا بۆ خودێ ب زڤڕيت ڤێجا ب هەر چ ڕامان ڕاڤە بكەن.

هەروەسا د ريوايەتێ دا گووتيە [[بەژنا وى شێست گەز بوون]] ئانكو ئەگەر (صُورَتِهِ) بۆ سالۆخەتێن خودێ زڤڕاند ل وى دەمى چ ڕێگر نينە كو سالۆخەتێ ئادەم [[بەژنا وى شێست گەز بوون]] ژى بۆ خودێ بهێتە زڤڕاندن!

و هەروەكى مە ديتى د تەوراتێ دا بەشێ (پەيدابوون١: ٢٧):

[خودێ مرۆڤ لسەر شێوێ خو دروستكر، لسەر شێوێ خودێ دروستكر، ب نێر و مێ دروستكرن]

((فَخَلَقَ اللهُ الإِنْسَانَ عَلَى صُورَتِهِ. عَلَى صُورَةِ اللهِ خَلَقَهُ. ذَكَراً وَأُنْثَى خَلَقَهُمْ))

ئانكو ئەڤ ريوايەتە ژى پتر نێزيكى تەوراتێ يە ژ قورئانێ و ئەم نەشێن پشت پێ ببەستين، و قورئان ب ڕوونى دبێژيت: "چ تشتەك وەكى خودێ نينە"

{....لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (١١)} - الشورى-

٣-ئافراندنا ژنێ

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص: اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ ؛ فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ، وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ، فَإِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهُ كَسَرْتَهُ، وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ، فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ].

ئانكو " وەسیەتێ ل وە دكەم (د باشبن) بۆ ژنان ، هندی ژنە ژ پەراسیێ هاتییە چێكرن، خوارترین تشت ژی د پەراسیێ دا سەرێ وێ یە، ئەگەر تو بچی دا راست بكەی دێ شكێنی، و ئەگەر تو بهێلی ژی دێ هەر خوار مینیت، ڤێجا وەسیەتێ ل وە دكەم (د باشبن) بۆ ژنان "

دڤێ ڕیوایەتێ دا ب ڕوونی یا دیارە دەمێ دبێژیت ژن ژ پەراسیێ هاتییە چێكرن، هەرچەندە هندەك ژ فەرمودەناسان گووتییە مەبەستا فەرمودێ نە چێكرنا ژنێ یە ژ پەراسیێ بەلكو وەكهەڤكرنا سروشتێ ژنێ یە دگەل پەراسیێ و ئەڤ فەرمودە كرییە بەلگە:

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَ قَالَ: الْمَرْأَةُ كَالضِّلَعِ، إِنْ أَقَمْتَهَا كَسَرْتَهَا، وَإِنِ اسْتَمْتَعْتَ بِهَا اسْتَمْتَعْتَ بِهَا وَفِيهَا عِوَجٌ] - رواه البخاري -

" ژن وەكی پەراسیێ یە، ئەگەر تۆ ڕاستكەی دێ شكێنی، و ئەگەر تو خوشیێ ژی پێ ببەی دێ خوشیێ پێ بەی و هەر خواراتی ژی تێدایە"

لێ ئەڤە نابیتە بەلگە بۆ ڕاڤەكرنا ریوایەتا دەستپێكێ چونكی ب ڕوونی گووتیە [[خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ]] " ژ پەراسیێ هاتییە چێكرن" و نەگووتیە ((خُلقت كضِلعٍ)) "وەكی پەراسیێ هاتییە چێكرن".

و هەروەکی مە دیتی د تەوراتێ (پەیدابوون٢: ٢١-٢٢) دا:

[خودێ ئادەم ئێخستە د خەوەکا کویر دا، و پەراسییەکا وی ڕاکر و جهێ وێ ب گۆشتی داپۆشی، و خودێ ژن ژ ڤێ پەراسییێ چێکر و ئێنا نك ئادەم]

ئانکو ئەڤ ڕیوایەتە ژی پتر نێزیکی تەوراتێ یە ژ قورئانێ ، بەلکو پەیڤا [[ضلع]] ب ئێکجاری د قورئانێ دا نەهاتییە.

٤- خاپاندنا ئادەم

[عن أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَ، قَالَ: لَوْلَا حَوَّاءُ ؛ لَمْ تَخُنْ أُنْثَى زَوْجَهَا الدَّهْرَ].-

ئانکو " ئەگەر حەواء نەبا، چ ژنان خیانەت ل زەلامێ خو نەدکر چ سەردەمەکێ"

ئانکو د ڤێ ریوایەتێ دا دیاردکەت ئەگەرێ دەرکەفتن ژ فەرمانا خودێ هەڤژینا ئادەم بوویە و وێ خیانەت ل ئادەم کریە و ئێخستیە د بێ فەرمانی یا خودێ دا...

و هەروەکی مە دیتی د تەوراتێ (پەیدابوون٣: ١٢-١٣):

[ئادەم گووتە خودێ: ئەو ژنا تە کریە هەڤاڵا من، وێ ژ بەرهەمێ وێ دارێ دا من، و من ژێ خوار. ڤێجا خودێ گووتە ژنێ: تە چ کر؟ گووت: ماری ئەز خاپاندم و من خوار]

لێ د قورئانێ دا تشتەکێ ب ڤی ڕەنگی نینە؛ بەلکو خودایێ مەزن یان ئادەم ب تنێ ڕەخنەکریە، یان ئەو و هەڤژینا وی پێکڤە؛

هەروەکی دبێژیت: {فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ....} " ئانکو " شەیتانی وەسواس بۆ وان هەردووان چێکر...."

بەلکو دەمێ قورئان بەحسێ ئادەم دکەت، دبێژیت:

{فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آَدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى (١٢٠) فَأَكَلَا مِنْهَا.....(١٢١)}- طه-

[ڤێجا شەیتانی وەسواس بۆ وی چێکر، گووت: ئەی ئادەم ئەرێ ئەز دارا نەمریێ و سامانەکێ نیشا تە بدەم کو ژناڤ ناچیت؟ ڤێجا وان هەردووان ژێ خوار....]

ئانکو بەرۆڤاژی تەورات و ریوایەتێ یە، و شەیتان ڕاستەوخو دگەل ئادەم ئاخفتی یە (وەسواس بۆ چێکریە) و نە ب ڕێکا هەڤژینا وی، بەلکو هەڤژینا وی دویڤچوویا کریارا وی بوویە، و ئەگەر خیانەت بیت دڤێت ل ڤێرە زەلام ببیتە خیانەتکار نە هەڤژینا وی!

جهێ ڕویدانێ ئەرد بوویە نە بەحەشت

ئەگەر ئەم بێژین: مرۆڤ ل بەحەشتێ هاتییە دروست کرن، لێ ژبەر دەرکەفتن ژ فەرمانا خودێ هاتییە دەرئێخستن و داکەفتییە سەر ئەردی، بێ گومان ئەڤە دگەل بیرودۆزا گەشەسەندنێ ناگونجیت چونکی دڤێ بیرودۆزێ دا مرۆڤ ل سەر ئەردی پەیدابوویە ..

لێ ئەگەر ئەم تەماشە بکەین قورئانێ نەگووتییە کو مرۆڤ ل بەحەشتێ هاتییە دروست کرن، لێ ژبەر دەرکەفتن ژ فەرمانا خودێ هاتییە دەرئێخستن و داکەفتییە سەر ئەردی، بەلکو ب ڕوونی دیارکرییە کو مرۆڤ ل سەر ئەردی دروست بوویە

هەروەکی خودایێ مەزن لسەر زارێ (نوح پێغەمبەر س.خ) دەمێ بانگەوازی یا قەومێ خو دکەت، دبێژیت:

{ وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا (١٧)} -نوح-

[خودێ هوین لسەر ئەردی شینکرنە (وەك گیایەکێ)]

ئانکو هەروەکی گیا ل جهێ شین بوونێ یە هەتا مرنێ، مرۆڤ ژی لسەر ئەردی یە و ل وێرێ چێبوویە..

هەروەسا خودایێ مەزن لسەر زارێ (صالح پێغەمبەر س.خ) دەمێ بانگەوازی یا قەومێ خو دکەت، دبێژیت:

{....هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا....(٦١)}- هود-

[.....وى خوداى هوين ژ ئەردى چێكرنه و تێدا كرنه ئاكجى و ئاڤەكەر.....] ئانكو ژ ئەردى داڕشتنه و كرنه ڕێڤەبەرێن ئەردى..

هەروەسا ل دەمێ دانوستاندنا دناڤبەرا موسا پێغەمبەر س.خ و فيرعەونى دا بەحسێ بەلگە و نيشانێن مەزناهيا خودێ دكەت، دبێژيت:

{ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى (٥٣) كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى (٥٤) مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى (٥٥)} - طه-

[ئەوێ بۆ وە ئەرد كرييە لاندك و جهێ ژيانێ و بۆ وە ڕێك تێدا ڤەكرن و ئاڤ ژ ئەسمانى ئينا خارێ و مە جووتێن ڕووەكێن جوداجودا پێ شينكرن. بخۆن و گياندارێن خو خودان بكەن ب ڕاستى د ڤێرە دا بەلگە و نيشان هەنە بۆ خودان عەقلان. مە هوين ژێ چێكرنە و دێ وە زڤڕيننە تێدا و جارەكا دى دێ وە ژێ دەرئێخيننە ڤە(پشتى مرنێ)].

ئانكو دەستپێك لسەر ئەردى بوويە..

بحەشتا ئادەم

هەروەکی مە ب ئایەتێن قورئانێ دیارکری، مرۆڤ لسەر ئەردی هاتیە دروستکرن. و ل ڤێرە دێ پرسیارەك هێت ئەو ژی بۆچ خودێ دبێژیت: " ئەی ئادەم تو ئادەم و هەڤژینا خو ل بحەشتێ ئاکنجی ببن..."؟

{ وَيَا آَدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ (١٩)} -الأعراف-

پەیڤا [[الْجَنَّةَ - جَنَّةَ - جنّات]] د قورئانێ دا ب ڕامانا (بەحەشت) دهێت و هەروەسا ب ڕامانا (باغ و باخچە و بیستان و جنیك) دهێت

هەروەکی دەمێ سەرهاتی یا خودانێن باغ و بیستانی ڤەدگێڕیت بۆ خەلکێ مەککەهێ، دبێژیت:

{ إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ (١٧) وَلَا يَسْتَثْنُونَ (١٨) فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ (١٩) فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ (٢٠)}- القلم-

[ب ڕاستی مە ئەو تاقیکرن، هەروەکی مە خودانێن باغ و بیستانی تاقیکری دەمێ وان (ب شەڤ) سویندخواری کو دێ سپێدێ هەمیێ چنن ڤێجا دەمێ ئەو د خەو، ئاگرەك بسەردا هات و وەکی شەڤا تاری ڕەشکر (سووت)].

بێ گۆمان [[الجَنَّة]] ل ڤێرە بەحسێ جهەکێ یە ل دونیایێ..

هەروەسا پەیڤا [[جنّات]] ژی دهێت ب ڕامانا باغ و بیستان..
هەروەکی خودایێ مەزن بەحسێ فیرعەون و داروودەستەکێن وی دکەت، دبێژیت:

{ كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ (٢٥)}-الدخان-

[چەند باغ و بیستان و کانی ل پشت خو هێلان]

ئانکو بحەشتا ئادەم ژی هەر وەکی وان لسەر ئەردی بوویە..

هندەك ئاماژە بۆ جیاوازی یا بحەشتا ئادەم و بحەشتا دروست:

بحەشتا ئادەم سەرەتایی بوویە، هەروەکی خودایێ مەزن دبێژیتێ:

{ إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى (١١٨)}-طه-

[یا تە ئەوە تو تێدا نە تێنی ببی، و نە ژی ڕویس ببی]

لێ ل بحەشتا دروست، هەر خوارنەکا وان دڤێت هەیە و هەروەسا جلکێن وان ب ڕێکوپێکن:

{وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ (٢٢)}-الطور-

[و مە فێقی و هەر گۆشتەکێ دلێ وان چیتێ دانێ]

{عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا (٢١)}-الإنسان -

[جلكێن وان ئارميشێ كەسكێ ستوير و زراڤە و بازنكێن زيڤى ل دەستانە، و خودايێ وان ڤەخوارنەكا پاقژ ددەتێ]

هەروەسا ديارە كو جهێ ئادەم تاڤا ڕۆژێ لێ هەبوويە؛

{وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَضْحَى (١١٩)}-طه-

[و تو تێدا تێنى نابى، و گەرما ڕۆژێ ل تە نادەت]

لێ ل بحەشتا دروست ڕۆژ لێ نينە: {وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا (١٢) مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا (١٢)} -الإنسان-

[و خودێ ژبەر بێنفرەهى يا وان ب بحەشت و ئارميشى پاداشتكرن. تێدا پاڵداينە لسەر تەختان، نە ڕۆژێ تێدا دبينن و نە هەيڤێ(يان سەرمايێ)]

ئاكنجى كرنا ئادەم د بحەشتا وى دا، ئاكنجى كرنەكا سرۆشتيى بوويە، هەروەكى دبێژيت:

{وَقُلْنَا يَا آَدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا.....(٣٥)}-البقرة-

[مە گووتێ: ئەى ئادەم! تو و هەڤژينا خو هەردوو د ڤى باخچەى دا ئاكنجى ببن، و ل دويڤ دلێ خو و بێ منەت ژێ بخون....]

ئانكو ب هەمان شێوێ ئاكنجى كرنا ئيسرائيلييان ل باژێرێ [[قودس]]، هەروەكى دبێژيت:

{ وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا.....(٥٨)}- البقرة-

[مه گووتیێ: هەڕنه د ڤێ كومەلگەهێ دا، و و ل دويڤ دلێ خو و بێ منەت ژێ بخون...]

{ وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ......(١٦١)}- الأعراف-

دەمێ خودێ [[ئيبليس-شەيتان]] ژ دلۆڤانييا خو يان ژ بحەشتێ دەرخستى گووتێ: {قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ (٣٤)}- الحجر-

و پشتی هنگی ئيبليس گووتيه ئادەم:{فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آَدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى (١٢٠) فَأَكَلَا مِنْهَا.....(١٢١)}- طه-

[ڤێجا شەيتانی وەسواس بۆ وی چێكر، گووت: ئەی ئادەم ئەرێ ئەز دارا نەمريێ و سامانەكێ نيشا تە بدەم كو ژناڤ ناچيت؟ ڤێجا وان هەردووان ژێ خوار....]

ئانكو ئەگەر ئادەم ل بحەشتا دروستی با، شەيتان نە دشيا جارەكا بچيت و وەسواسێ بۆ ئادەم چێكەت..

هەروەسا ئادەم د وێ بحەشتێ دا دزانی كو دێ هەر مريت، ڤێجا شەيتانی خاپاند ب [[دارا نەمريێ]]..

ژێ داكەڤن (اهبطا منها - اهبطوا منها)

ئەگەر بێژین بحەشتا ئادەم و هەڤژینا وی د دونیاییێ دا بوویە ئانكو باغ و بیستان و باخچە بوویە.. بۆچی دەمێ گوهداری یا شەیتانی كری خودێ گووتە وان: {قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا...}

[[ژێ داكەڤن (اهبطا منها - اهبطوا منها)]] بكارئینایە؟

پەیڤا (اهبطوا) د قورئانێ دا نە بتنێ ب ڕامانا (داكەڤن یان هەڕنە خار) هاتیە، بەلكو هەروەسا ب ڕامانا دەركەفتن ژ جهەكێ باش بۆ جهەكێ ژ وی پێداتر یان ژ پێگەهەكێ بلند بۆ كێمتر هاتیە ب كارئینان، دەمێ خودایێ مەزن سەرهاتی یا ئیسڕائیلییان دگەل مۆسا پێغەمبەر س.خ ڤەدگێڕیت، دبێژیت:

{ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ..... (٦١)}-البقرة -

[و دەمێ وە گووتیە مۆسای ئەم نەشێین بێهنا خو فرەهـێ كەین لسەر خوارنەكێ بتنێ، ڤێجا بۆ مە داخازێ ژ خودایێ خو بكە بۆ مە ژ ئەردی بەرهەمێن خوارنێ دەربێخیت ژ كەسكاتی و خیار و سیر و نیسك و پیڤازان، (مۆسای) گووت: ئەرێ ما هوین دێ یا باشتر گوهڕن ب یا ژ وێ پێدا؟ هەڕنە (داكەڤنە) باژێری ئەو تشتێ وە داخازكری دێ بدەست وە كەڤیت....]

" قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبِطُوا مِصْرًا" "گووت: ئەرێ ما هوین دێ یا باشتر گوهڕن ب یا ژ وێ پێدا؟ هەڕنە (داکەڤنە) باژێڕی" ئانکو ب ڕامانا دەرکەفتن ژ جهەکێ باش بۆ جهەکێ ژ وی پێداتر یان ژ پێگەهەکێ بلند بۆ کێمتر هاتیە بکارئینان.

یان ژی دبیت باخچێ وان لسەر جهەکێ بلند بیت وەکی سەرێ گرەکێ ژبەرهندێ گووتبیت: "ژێ داکەڤنە خار"، هەروەکی خودایێ مەزن نموونا باخچە و بیستانەکێ لسەر گرەکێ [[جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ]] دئینیت:

{وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآَتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ.......(٢٦٥)}-البقرة-

ئانکو دبیت جهێ وان ژی لسەر گرەکێ بیت، ڤێجا خودێ گووتبیتێ ژێ داکەڤن..

جهنشینەك پشتی خرابكاران

بەری ئافراندن و ئامادەكرنا (ئادەم) بۆ هەلگرتنا پەیام و ئەمانەتێ خودێ، خودایێ مەزن فریشتە (مەلائیكەت) و هەروەسا ئەجنە (جن) دروستكربوون، دەمێ خودێ گوتیە مەلائیكەتان ئەز دێ جهنشین(خلیفة)كێ د ئەردی دا چێكەم، وان ئێكسەر بەرسڤ دا: ئەرێ تو دێ ئێكێ كەیە جهنشین كو خرابكاریێ بكەت و خوینێ ب ڕێژیت؟!

{وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ (٣٠)}-البقرة -

بێ گومان ڕویدانێن داهاتی ژبلی خودایێ مەزن كەسەكێ دی نزانیت ، ژ وان ژی مەلائیكەت.

ڤێجا چاوا مەلائیكەتان زانی یە دێ خوین هێتە ڕێتن و دێ خرابكاری د ئەردی دا هێتە كرن؟!

بەرسڤا ڕاڤەكرنێن كەڤنەڕێبازی (كلاسیكی) ئەڤەیە دبێژن: چونكی بەری مرۆڤان ئەجنە هەبوونە ژبەرهندێ مەلائیكەتان زانی هەروەكی خودایێ مەزن دبێژیت:

{وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ (٢٦) وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ (٢٧)}-الحجر-

[[وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ]] دبێژن: چونکی وان ئەجنە دیتبوون دەمێ خرابکاری و خوینڕێتن ئەنجامددای ژبەرهندێ گووت: ئەرێ تو دێ ئێکێ کەیە جهنشین کو خرابکاریێ بکەت و خوینێ ب ڕێژیت؟!

لێ قورئانێ ب ڕوونی گووتیە کو ئەجنە ژ ئاگری هاتنە چێکرن [[خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ]] ئانکو چ خوین نینە!

ڤێجا ئەڤ گووتنا مەلائیکەتان ئاماژەیەکە بۆ هەبوونا مرۆڤان لسەر ئەردی و ڕابوونە ب خرابکاری و خوینڕێتنێ ، بەری ب جهنشین کرنا (ئادەم).

قۆناغبەندی

ئاماژەیەکا دی بۆ هەبوونا گەشەسەندنێ د دروستبوونا مرۆڤی دا، دەمێ خودایێ مەزن بەحسێ نۆح پێغەمبەر س.خ دکەت دەمێ بانگەوازی یا قەومێ خو دکەت بۆ باوەری ئینانێ، دبێژیت:

{وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا (١٤)}- نوح- [و هوین ب چەند قۆناغەکان چێکرنە]

ڕاڤەکرنێن کەڤنەڕێبازی گووتیە: مەبەست پێ قۆناغێن دروستبوونا مرۆڤینە د زکێ دایکێ دا..

لێ [و هوین ب چەند قۆناغەکان چێکرنە] پتر د گونجیت بۆ قۆناغێن پەرەسەندنێ چونکی نۆح س.خ ئێکەم پێغەمبەرێ[[رسول]] بوو بۆ مرۆڤاتییێ هاتی، پشتی پێغەمبەرێن[[نبي]]یێن کوڕێن ئادەم، ڤێجا بیرا قەومێ خو دئینیت ل نیشانێن مەزناهی یا خودێ، ئانکو هەروەکی ب بێژیت: هوین (مرۆڤاتی) ب چەند قۆناغان ڕا بووری یە هەتاکو گەهشتیە ڤی ئاستێ نۆکە کۆ خودێ پێغەمبەران بۆ ب ڕێکەت..

هەروەسا چوارچێوەدەق ژی دبیتە پشتەڤانەك بۆ ڤێ ڕامانێ

{وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا (١٤) أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا (١٤) وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا(١٦) وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا (١٧)ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا (18)}-نوح-

[و هوین ب چەند قۆناغەکان چێکرنە. ما هوین نابینن چاوا خودێ ئەسمان ب حەفت چین چێکرنە. و هەیڤ تێدا کریە رووناهی و ڕۆژ کریە ڕووناهیدەرەك. خودێ هوین لسەر ئەردی شینکرنە (وەك گیایەکێ). پاشی دێ وە زڤڕینتە دناڤدا و جارەکا دی بێ گومان دێ وە ژێ دەرئێخیتەڤە]

ئاکو ئەم دشێن بێژین: ئاماژێ دکەت کو خودێ ئەرد و ئەسمان دروستکرن و مرۆڤ وەکی گیایەکێ شینکر، و ب چەند قۆناغەکان ڕا بووری یە هەتاکو گەهشتیە ڤی ئاستی و پاشی جارەکا دی دێ زڤڕنەڤە بۆ ئاخێ...

جهنشینەك بهێته جهێ مرۆڤی

چونكی مرۆڤ بوویه جهنشینێ قەومەكێ دی؛ دەمێ خودێ گووتیه مەلائیكەتان ئەز دێ جهنشین(خليفة)كێ د ئەردی دا چێكەم، وان ئێكسەر بەرسڤ دا: ئەرێ تو دێ ئێكێ كەیه جهنشین كو خرابكارییێ بكەت و خوینێ ب ڕێژیت؟!

{وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ...(٣٠)}-البقرة -

ڤێجا خودایێ مەزن بیرا مرۆڤان ل ڤێ چەندێ دئینیت بۆ هندێ دا ژ خو بێ منەت نەبن و دبێژیتێ:

{ وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ (١٣٣)} الانعام-

[و خودایێ تە یێ بێ منەت و خودان دلۆڤانیی ئەگەر بڤێت دێ وە بەت و پشتی وە وان كەتە جهنشین یێن وی دڤێن، هەروەكی هوین ژ دویندەها قەومەكێ دی چێكری]

ئانكو نۆكە ئەم نفشێ مرۆڤان (الناس) جهنشینێن قەومەكێ دی نە لسەر ئەردی و ئەم ژ دویندەها قەومەكێ دی دروستبوونە.

{إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآَخَرِينَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى ذَلِكَ قَدِيرًا (١٣٣)}-النساء-

[[..يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآَخَرِينَ..]] ئانكو ئاماژەیەكە بۆ هندەكێن دی نە ژ نفشێ مرۆڤان (الناس)، هەروەكی دبێژیت:

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ (١٥) إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ (١٦)}-فاطر -

[[يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ]] ئانكو ئافرانديیەكێ نوى بهێته جهێ مرۆڤان، هەروەكى ئەم هاتيه جهێ هندەكێن دى.

ئاستێن (روح)ێ

روح یان گیان ئانكو نێزیكى و پەیوەندى و پێدان ژ خودێ، و ب پێدانا روحێ مروڤ هاتیە ڕاسپاردن و پەرستنا خودێ لسەر بوویە ئەرك

بلندترین ئاستێ روحێ د مەلائیكەتان دا هەیە، چونكى نێزیكترینن بۆ خودایێ مەزن؛ ژبەر هندێ خودایێ مەزن جبریل ب روح سالۆخدایە؛ {قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ.... (٩٧)}-البقرة-

ئانكو جبریل قورئان ئینایە خار بۆ سەر دلێ پێغەمبەر س.خ. و ئەڤە بلندترین ئاستێن روحێ یە، ڤێجا خودایێ مەزن ب [[الرُّوحُ الْأَمِينُ]] سالۆخدایە:

{نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ (١٩٣) عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ (١٩٤)}-الشعراء-

پشتی وێ ئاستێ (الإنسان) دهێت، دەمێ خودایێ مەزن بەحسێ قوناغێن دروستبوونا مرۆڤى (الإنسان) دكەت ل دوماهیێ دبێژیت:

{.....وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ....(٩)}-السجدة -

پاشى ئاستێ (بشر) دهێت، ئەو ژى كو مرۆڤەكە دبیت بێى روح بیت، هەروەكى خودایێ مەزن دبێژیت:

{ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ (٢٨) فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ (٢٩)}-الحِجر-

[و دەمێ خودایێ تە گووتیە مەلائیکەتان ب ڕاستی ئەز دێ (بەشەرەکێ) چێکەم ژ هەڕییەکا گەرم(ڕەش) یا وێنەکری. ڤێجا وەختێ من دروستکر و ژ روحا خو دایێ، وی دەمی بۆ هەڕنە سوجدێ]

د ڤێرە دا گووتیە: [[إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا]] گووت: (بەشەرەکێ) و ناڤەکێ ناسنەکری یە، و نە گووتیە دێ (بەشەری چێکەم. و دەربڕین ب شێوازێ (فاعل) بۆ پەیڤا (خلق) بۆ پشتڕاستکرنا وێ گووتنێ یە ئانکو بێی گومان (بەشەرەك) چێکر، و نە ئەڤ مەرجە مرۆڤێ نوکە بیت.

و دویڤ دا ئاماژە ب ڤێ چەندێ دکەت و دبێژیت:

[[..فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي..]] ((ڤێجا وەختێ من دروستکر و ژ روحا خو دایێ..))

بەری قوناغا پێدانا روحێ بەشەر هەبوویە، لێ پشتی پێدانا روحێ بوویە (إنسان) و خودان پەیام و ئەرك، و ل قوناغا ئینسانبوونێ (پشتی پێدانا روحێ) ژنوی فەرمان ب مەلائیکەتان هاتیەکرن سوجدێ بۆ ببەن.

ئانکوهەمی (إنسان) (بشر)ن، لێ نە بەروڤاژی.

(البشر) و (الرجل)

هەردەم دەمێ بێ باوەران هاتنا سرۆش(وحي)ێ بۆ پێغەمبەران ڕەت كربيت، گووتيە؛ چاوا دێ بەشەرەك پەياما خودێ بۆ مە ئينيت {وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَى إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا (٩٣)}- الاسراء-

[[بَشَرًا رَسُولًا]] وەك ب سادە تەماشەكرن يان ژی كێمكرن وان پەيڤا (بشر) ب كارئينايە چونكی قۆناغا (إنسان) پێشكەفتيترە ژ (بشر).

ئانكو د نزمترين ئاستێ روحێ دا تەماشەكريە.

د بەرسڤا وان دا خودێ گووت: ئەگەر مەلائيكەت لسەر ئەردی هاتبان و چووبان دا هنگی پەيامبەر ژ مەلائيكەتان بيت { قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا (٩٤)}-الاسراء-

ئانكو پێغەمبەر ژی هەر ژ نفشێ وەنە.

هەروەسا دبێژيت: {وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ (٩)}- الأنعام-

[[لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا]] ئانكو ئەگەر مەلائيكەت ژی مە هنارتبا دا هەر كەينە زەلام و دا جلكێن وەك يێن وان كەينە بەر.

پەیڤا (بشر) ب ڕامانا شێوێ پیستێ مرۆڤی دهێت چونکی ئەو ڕەنگێ مرۆڤی دیاردکەت، هەروەکی دەمێ خودێ بەحسێ ئاگرێ (سەقەر) دکەت د سۆرەتا (المدّثّر) دا، دبێژیت:

{لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ(٢٩)}-المدّثّر- ئانکو [شێوێ پیستی دگوهۆڕیت]

ئانکو ئاماژەیەکە کو پەیڤا (بشر) بۆ هەر ئێکێ ڕوخسارێ مرۆڤی هەبیت و هەروەسا [[لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا]] پەیڤا (رجُل) ژی ئاماژەیەکە بۆ ب ڕێڤەچوونا وی بەشەری لسەر دوو لنگان (رِجْلَين).

زۆربوون بەری قۆناغا ئینسانبوونێ

خودایێ مەزن د ڤێ ئایەتێ دا ب سێ قۆناغێن جودا بەحسێ دروستبوونا مرۆڤی دکەت دەمێ دبێژیت:

{ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ (٧) ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ (٧) ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ (٩)}- السجدة -

١- [[وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ]] ئانکو دروستبوونا مرۆڤی ب ئاخێ دەستپێکر..

٢- [[ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ]] پاشی دویندەها وی کره ژ ئاڤەکا کێم بها (جووتبوونا نێر و مێییان)

پەیڤا ((ثُمَّ)) بۆ ب دویڤ ئێکداهاتنێ دهێت ب بۆرینا ماوەیەکێ دناڤبەرا هەردوو ڕویدانان دا، ئانکو ئاماژەیەکە بۆ ماوەیەکێ درێژ..

ئەم دشێین بێژین: ئەڤ قوناغە گیاندارێن دی ب خوڤە دگریت یێن زۆربوونا وان ژی ب ڕێیا چیکا ئاڤێ.

٣- [[ثُمَّ سَوَّاهُ]] پاشی دروستکر، وەکی [[بَشَرًا سَوِيّاً]]

پەیڤا ((ثُمَّ)) بۆ ب دویڤ ئێکداهاتنێ دهێت ب بۆرینا ماوەیەکێ دناڤبەرا هەردوو ڕویدانان دا، ئانکو ئاماژەیەکە بۆ ماوەیەکێ درێژ مایە هەتا بوویە مرۆڤەکێ دروست [[بشر]].

٤- [[وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ]] و ژ ڕوحا خو دایێ.

((بدأ...ثمّ... ثُمَّ...))

ئانکو (الْإِنْسَانِ) ب قۆناغان ڕا دەربازبوویە هەتاکو دروستبوونا وی تەمام بووی و خودێ کریە جهنشین د ئەری دا.

ئەم چێكرین پاشی سوجدە بۆ ئادەم بر!

جارەكا دی خودایێ مەزن ب قۆناغ بەحسێ دروستبوونا مرۆڤی دكەت:

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآَدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ (١١)}- الأعراف-

١- [[وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ]] مە هوین چێكرن، و نەگووتیە مە ئادەم چێكر، ئانكو مەبەست پێ نفش و باپیرێن مە یێن بەری ئادەم چێكرن.

٢- [[ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ]] پاشی مە شێوە دا وە (شێوێ مرۆڤان).

ل ڤێرە ژی پەیڤا ((ثُمَّ)) هاتیە بۆ ب دویڤ ئێكداهاتنێ ب بۆرینا ماوەیەكێ دناڤبەرا هەردوو ڕویدانان دا، ئانكو ئاماژەیەكە بۆ ماوەیەكێ درێژ مایە هەتا بوویە مڕۆڤەكێ دروست [[بشر]].

٣- [[ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآَدَمَ...]] پاشی مە گووتە مەلائیكەتان سوجدێ بۆ ئادەم ببەن.

ئەڤە ژی ئاماژەیەكە بۆ هەلژارتنا ئادەم ژناڤ قەومەكێ.

ل ڤێرە ژی هەر پەیڤا ((ثُمَّ)) هاتیە بۆ ب دویڤ ئێكداهاتنێ..

ئادەم ژی هاتیە هەلژارتن

خودايێ مەزن دبێژيت: {إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى آَدَمَ وَنُوحًا وَآَلَ إِبْرَاهِيمَ وَآَلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ (٣٣) ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (٣٤)}- آل عمران-

د ڤێره دا دوو ئاماژه هەنه:

١- [[اصْطَفَى آَدَمَ]] ئادەم هەلبژارت، هەلبژارتن ژى دڤێت ژناڤ كۆمەكا هەڤشێوێن وى دا بيت هەروەكى د ئايەتا بەرێ دا گووتى: { وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآَدَمَ.....(١١)}- الأعراف-

٢- [[ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ...]] ئاماژەيەكە كو ئادەم ژى ژ دويندەهەكێ هاتيه..

هەروەكى د ئايەتێن دى دا دبێژته نفشێ مرۆڤى: {......إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آَخَرِينَ (١٣٣)} الانعام-

[[مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آَخَرِينَ]] و نەگووتيه ((مِن ذريّة آدم)) يان ((مِن ذريّة آبائكم)).

هەڤژینا ئادەم

هەروەکی مە دیتی د تەورات و ریوایەتێ دا هاتیە کو ژن ژ پەراسیێ هاتیە ئافراندن..

لێ د قورئانێ دا ب ڕوونی چاوانیا دروستبوونا وێ نەهاتیە گووتن.
خودایێ مەزن دبێژیت: { يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً...... (١)}- النساء -

[[خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا]] د ڕاڤەکرنێن کەڤنەڕێبازی دا گووتیە مەبەست ((ئادەم و حەوا))نە، لێ ئەگەر ئەم ب ڤی ڕەنگی وەرگرین دێ کەڤینە د کێشەیەکا مەزن دا ئەو ژی دەمێ خودایێ مەزن دبێژیت:{هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ (١٨٩) فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ (١٩٠)}- الأعراف-

[[فَلَمَّا آَتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ]] ئانكو پشتى خودێ زارۆكەكێ دروست دایە وان ، وان هەڤپشك بۆ خودێ چێكرن! بێ گومان ئەڤە نە بەحسێ ((ئادەم و حەوا))یێ یە.

هەروەسا كێشەیەكا دی دەمێ خودایێ مەزن دبێژیت:{ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا......(٦)}-الزمر-
[[...ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا...]] ئەگەر مەبەست پێ ئادەم و حەوا بن، ئانكو ئەم هەمی ژ ئادەم هاتنە چێكرن ((پاشی)) حەوا ژێ هاتیە چێكرن! بێ گومان نەخێر.

بەلكو بابەت غەیبی یە، دبیت مەبەست پێ جیهانا (نفس)ێ بیت بەری هاتنا مرۆڤی بۆ جیهانا ماددەی.

یان ژی دبیت [[خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ]] ل جیهانا (نفس)ێ بیت، و [[...ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا...]] پاشی ئەو (نفس) ل جیهانا ماددی ببیتە خانەیەك و ب پەرەسەندن گەشە كربیت هەتا بوویە مرۆڤ ژبەرهندێ پەیڤا [[ثُمَّ]] هاتبیتە ب كارئینان چونكی ماوەیەكێ درێژ دناڤبەرا ڤان ڕویدانان دا بوویە.

هەروەسا دبیت [[وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا]] مەرەم پێ نفش و بنەچێ هەردووكان ئێكە. هەروەكی خودایێ مەزن دبێژیت: {وَمِنْ آَيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا......(٢١)}-الرّوم-

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ (٧٢)}-النّحل-

[[خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا]]، [[جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا]]

بێ گومان هەڤژینێن مرۆڤان ژ وان ب خو نەهاتنە چێکرن لێ مەبەست هەردووکان هەمان نفش و بنەچە هەیە.

دوماهیێ

هەروەکی مە ل دەستپێکێ ڕوونکری، ئەم نابێژین قورئان بانگەشێ بۆ بیرودۆزا پەرەسەندنێ دکەت، لێ مە چ دەقێن ڕوون و ئاشکرا نینە بیرۆکا پەرەسەندنێ ڕەت بکەن، بەلکو مە دەق هەنە دشێین بێژین ئاماژەنە بۆ هەبوونا پەرەسەندنێ ئەگەر ئەم ب تێگەهەکێ قورئانی بەرێ خو بدەینە بابەتی ب هزرەکا ئازاد ژ بڕیارێن پێشوەخت و مەزهەبیەتێ..

و خودێ ب تنێ بێ کێماسی یە

{رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ}

ناڤەرۆك

دیاری ٢
بۆچ ئەڤ پەرتووکە هاتیە نڤیسین ٣
شێوەرەفتارا مە دگەل بابەتی ٥
ئەردێ تەخت: بابەتەکێ هەڤشێوە ٧
دەرکەڤتنا بیرودۆزا پەرەسەندنێ ٢٠
دەستپێکا ئافراندنێ د تەوراتێ دا ٢٢
بۆچ بتنێ دەقێن قورئانێ ٢٧
ڕیوایەتێن نێزیکی تەوراتێ ٣٢
جهێ ڕویدانان ئەرد بوویە ٣٩
بحەشتا ئادەم ٤١
ژێ داکەڤن! ٤٥
جهنشینەك پشتی خرابکاران ٤٧
قۆناغبەندی ٤٩
جهنشیننەك بهێتە جهێ مرۆڤی ٥١
ئاستێن (روح)ێ ٥٣
(البشر) و (الرجل) ٥٥
زۆربوون بەری ئینسانبوونێ ٥٧

ئەم چێکرین پاشی سوجدە بۆ ئادەم بر   ٥٩
هەڤژینا ئادەم   ٦١
دوماهی   ٦٤
ناڤەرۆك   ٦٥